

Natur og naturfænomener i dagtilbud

Stærke rødder og nye skud

I denne undersøgelse kaster Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) lys over arbejdet med læreplanstemaet natur og naturfænomener i danske dagtilbud. Alle dagtilbud skal arbejde med seks læreplanstemaer, hvoraf natur og naturfænomener er det ene. Undersøgelsen ser på, hvordan daginstitutioner og dagplejer arbejder med temaet i praksis, og peger på, hvordan arbejdet med læreplanstemaet med fordel kan styrkes, hvis man ønsker at udvikle arbejdet i en mere didaktisk retning.

Rapportens relevans, kontekst og målgruppe

Der er et samfundsmæssigt ønske om at styrke den naturvidenskabelige interesse hos børn og unge op gennem uddannelsessystemet. Derfor er der også fokus på, hvordan man tidligt kan vække børns interesse og motivation for det naturvidenskabelige felt. Det er en del af baggrunden for, at læreplanstemaet natur og naturfænomener er et af de seks læreplanstemaer, som danske dagtilbud skal arbejde med.

Da EVA i 2012 evaluerede arbejdet med de pædagogiske læreplaner, var en af konklusionerne, at arbejdet med læreplanstemaet natur og naturfænomener med fordel kan styrkes. Nærværende undersøgelse kan bruges til at kvalificere debatten om læreplanstemaet i praksis, idet den viser, hvordan et repræsentativt udsnit af danske dagtilbud arbejder med temaet. Undersøgelsen beskriver også den variation, der er i fortolkningerne af læreplanstemaet blandt det pædagogiske personale i dagtilbuddene, og peger på, hvilke muligheder der er for at videreudvikle dagtilbuddenes arbejde med temaet. Endelig formidler rapporten eksempler til inspiration fra dagtilbud, der arbejder målrettet med temaet.

Rapporten henvender sig især til pædagogiske konsulenter, naturpædagoger, naturvejledere, ledere, beslutningstagere og andre, som interesserer sig for udviklingen af det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet natur og naturfænomener.

Resultater

Undersøgelsen viser, at danske dagtilbud generelt arbejder med at inddrage naturen i børnenes hverdag, men at der også findes væsentlige forbedringsmuligheder, idet:

- Mange dagtilbud kun arbejder med et snævert udsnit af aktiviteter inden for temaet
- Mange dagtilbud arbejder med læringsmål for andre læreplanstemaer i naturen frem for at arbejde med læringsmål for natur og naturfænomener
- Få dagtilbud prioriterer faglig viden og forståelse inden for temaet højt
- Få dagtilbud løbende tilbyder voksenstyrede aktiviteter inden for temaet.

Vejledningen til dagtilbudsloven opstiller nogle forskellige dimensioner for, hvad arbejdet med læreplanstemaet natur og naturfænomener kan omfatte. Men loven giver samtidig ret frie rammer for fortolkning, og undersøgelsen viser, at der ikke er en fælles forståelse af, hvilke dimensioner temaet kan omfatte, og hvordan man bedst arbejder med dem. Der er derfor stor variation med hensyn til, hvor meget og hvordan dagtilbuddene arbejder med læreplanstemaet. Hos det pædagogiske personale kan det give sig udslag i en manglende bevidsthed om, hvad læreplanstemaet kan og bør omfatte, og undersøgelsen peger på, at dette hænger sammen med manglende interesse og kompetencer hos det pædagogiske personale. Undersøgelsen peger også på,

at kommunerne med fordel kan styrke deres fokus på læreplanstemaet natur og naturfænomener.

Naturen har stærke rødder i dagtilbuddene

Undersøgelsen viser, at det pædagogiske arbejde med naturen har *stærke rødder* i dagtilbuddene. Dagtilbuddene tilbyder børnene adgang til legepladser og naturområder. Generelt oplever dagtilbuddene at have gode faciliteter, relevant udstyr og nem adgang til naturen. Dagtilbuddene ser en stor værdi i at være ude – på legepladsen og i naturen. Det pædagogiske personale er optaget af, at børnene får gode oplevelser og respekt for naturen, og der er stor åbenhed over for at arbejde med temaet ved at følge børns nysgerrighed og besvare spørgsmål.

På den anden side ser vi, at det pædagogiske personale generelt vægter aktiviteter med kundskab og eksperimenter lavere end aktiviteter, der er mere oplevelses- eller sanserettede.

Undersøgelsen peger på, at denne prioritering ikke nødvendigvis skyldes bevidste beslutninger, men at den kan skyldes usikkerhed med hensyn til, hvordan man på meningsfulde måder kan arbejde mere målrettet med viden og forståelse inden for temaet.

Tilgange til og retninger for arbejdet i daginstitutioner

Overordnet findes der tre forskellige måder, som daginstitutionerne arbejder med læreplanstemaet natur og naturfænomener på:

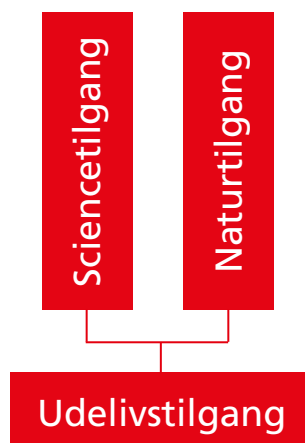
- **Udelivstilgang:** Udelivstilgangen er i store træk det fælles udgangspunkt for daginstitutionerne. Generelt prioriterer daginstitutionerne, at børnene er ude forskellige steder i naturen og har adgang til faciliteter, som kan bruges til aktiviteter inden for læreplanstemaet. Udelivstilgangen er således det fælles fundament for daginstitutionernes videre arbejde med temaet.

Nogle daginstitutioner arbejder mere med temaet end alene med en udelivstilgang. Blandt disse institutioner findes der to dominerende tilgange til, hvordan man arbejder med natur og naturfænomener:

- **Naturtilgang:** Daginstitutioner, der følger dette spor, arbejder hyppigere med det levende liv – ude og inde. At indsamle planter, udforske insekter og arbejde med spiring af frø er eksempler på aktiviteter, som bliver gennemført oftere inden for denne tilgang.
- **Sciencetilgang:** Daginstitutioner, der arbejder mere med denne tilgang, arbejder oftere med aktiviteter såsom forsøg med at måle og veje eller eksperimenter med, hvad der sker, når is smelter. Aktiviteter med tal og rækkefølger er også knyttet til denne tilgang.

De tre tilgange er ikke gensidigt udelukkende, sådan at alle daginstitutioner falder i enten den ene eller den anden kategori. Udelivstilgangen kan ses som det fælles fundament, mens natur- og sciencetilgangen er to forskellige måder at arbejde med læreplanstemaet på, som institutionerne i forskellig grad benytter sig af.

Figur 1
Tilgange i daginstitutioners arbejde med natur og naturfænomener

Muligheder og barrierer i daginstitutionerne

Der er generelt gode muligheder for at arbejde med natur og naturfænomener i daginstitutionerne. Daginstitutioner, som ønsker at udvikle sig enten i en natur- eller i en scienceretning, har viden, erfaringer og inspiration at trække på. Det betyder også, at de daginstitutioner, der endnu ikke arbejder så meget med natur og naturvidenskab, vil kunne trække på eksisterende erfaringer og viden.

En væsentlig barriere for at få flere daginstitutioner til at arbejde bredere med temaet er, at der ikke er en fælles forståelse af, hvad læreplanstemaet omfatter. I de daginstitutioner, der ikke har et særligt fokus på læreplanstemaet, er der ikke samme bevidsthed om, hvad man kan arbejde med inden for temaet. Derfor arbejder det pædagogiske personale heller ikke med en bred vifte af aktiviteter. En anden væsentlig barriere er, at arbejdet med temaet hænger sammen med det pædagogiske personales kompetencer og interesser. Her er det en udfordring, at både det pædagogiske personales kompetencer og deres interesser ifølge de pædagogiske ledere er ringere, når det gælder dette læreplanstema, end når det gælder de fleste andre temaer.

Tilgange i dagplejen

I dagplejen er arbejdet med natur og naturfænomener først og fremmest præget af en udelivstilgang. Det er generelt ikke udbredt at arbejde med fx eksperimenter og andre aktiviteter, der lægger sig op ad det, vi kalder en sciencetilgang. Der er heller ikke en høj prioritering af at arbejde med faglig viden eller tilgange, der understøtter børnenes forståelse af sammenhænge i naturen. Der er derfor et stort udviklingspotentiale i dagplejen, hvis man ønsker at fremme tilgange med mere fokus på læring.

Dagplejerne bruger læreplanstemaerne meget konkret i planlægningen af deres fælles aktiviteter som gruppe, og de er meget positive over for læreplanstemaerne. De ser arbejdet med læreplanerne som et fagligt løft. De arbejder systematisk med at dække læreplanstemaerne og har en stor iderigdom og -udveksling i forbindelse med de aktiviteter, som de planlægger ude. Alligevel kan der spores en vis usikkerhed med hensyn til, hvornår der er tale om aktiviteter inden for læreplanstemaet, og hvornår man gennemfører aktiviteter inden for andre områder. Der er også mere fokus på aktiviteterne selv end på læringsmålene for aktiviteterne.

Muligheder og barrierer i dagplejen

Dagplejegrupperne har generelt gode muligheder for at komme i naturen og har legepladser, der er velegnede til at arbejde med natur og naturfænomener. En del dagplejere har ekstra fokus på at være ude i naturen, og nogle har fundet veje til også at have fokus på eksperimenter og sammenhænge i naturen sammen med de små børn. Mange af dem er også flittige til at inddrage

naturvejledere. Dagplejerne finder inspiration på internettet og videndeler med andre dagplejere, bl.a. via store Facebookgrupper.

Generelt er udviklingspotentialer stort i dagplejen. Ca. en fjerdedel af dagplejepædagogerne beskriver, at deres dagplejegruppe mangler udstyr, og kun fire ud af ti oplever, at de kan få støtte og hjælp fra kommunen. Generelt kan der være en usikkerhed i dagplejegrupperne med hensyn til, hvilke aktiviteter der hører med inden for temaet, og hvordan man kan indtænke læring om natur og naturvidenskab i forbindelse med aktiviteterne.

Udviklingsmuligheder

På baggrund af de muligheder og barrierer, der findes for at arbejde med temaet natur og naturfænomener i danske dagtilbud, peger undersøgelsen på følgende udviklingsmuligheder:

Afgræns og definer

Generelt er der i både daginstitutioner og dagplejer behov for en praktisk anvendelig afgrænsning af læreplanstemaet. Derudover er der behov for en fælles forståelse – især af begrebet naturfænomener, som ikke vækker genklang eller bliver forstået på samme måde blandt det pædagogiske personale. Det er i den forbindelse bemærkelsesværdigt, at de centralt fastlagte vejledninger om læreplanstemaet er vanskelige at få fat på, og at det derfor i særlig grad bliver kommunernes rolle at fortolke og formidle indholdet under dette læreplansmål. For at understøtte, at pædagogisk praksis i alle dagtilbud er i tråd med intentionerne om, at børn møder natur og naturfænomener, kan der med fordel ske en tydeligere og mere anvendelig afgrænsning og definition fra centralt hold.

Styrk fokus i kommunerne

Et kommunalt fokus på natur og naturfænomener gør en forskel for, hvor meget daginstitutioner arbejder med sciencetilgangen. Men undersøgelsen viser også, at en stor andel af institutionslederne og dagplejepædagogerne oplever, at de ikke kan få hjælp fra kommunen, eller ikke ved, om kommunen tilbyder nogen faglig støtte inden for læreplanstemaet. Meget tyder derfor på, at der er et potentiale i et øget kommunalt fokus og i øget hjælp til dagtilbuddene. For dagplejerne har dagplejepædagogerne en vigtig rolle med hensyn til at hjælpe med at fortolke læreplanstemaet.

Øg opmærksomheden med hensyn til temaets muligheder

Der er behov for at øge opmærksomheden over for, hvad temaet natur og naturfænomener kan omfatte. Det pædagogiske personale er ofte ikke opmærksomt på, hvordan man fx kan inddrage eksperimenter og naturfaglig viden i arbejdet. Der kan derfor være behov for at finde veje til at gøre det pædagogiske personale opmærksomt på alle de dimensioner, som vejledningen til dagtilbudsloven lægger op til, og formidle konkrete bud på, hvordan det pædagogiske personale kan arbejde med fx forståelse, viden og kundskab ved hjælp af en bredere vifte af aktiviteter. Det er oplagt at lade denne opgave med at formidle en bredere opmærksomhed med hensyn til læreplanstemaet indgå som del af det pædagogiske udviklingsarbejde, som de kommunale forvaltninger understøtter i dagtilbuddene.

Styrk kompetencerne

Når der i personalegruppen findes kompetencer inden for læreplanstemaet natur og naturfænomener, fremmer det arbejdet med såvel en naturtilgang som en sciencetilgang. Samtidig mener hverken institutionslederne eller dagplejepædagogerne, at det pædagogiske personale har lige så stærke kompetencer inden for dette læreplanstema som inden for de øvrige temaer. Det er derfor oplagt at se på, hvordan man kan udvikle kompetenceniveauet hos det pædagogiske personale i forbindelse med overvejelser over både pædagoguddannelsen og mulige videreuddannelsesforløb.

Gør ressourcepersoner tilgængelige

Institutioner, der arbejder mere målrettet med temaet, inddrager oftere ressourcepersoner som fx naturvejledere og naturkonsulenter. Der er samtidig mange dagtilbud, som gerne vil inddrage ressourcepersoner, men som ikke har mulighed for det. Her er det en mulighed – særligt for kommunerne – at hjælpe dagtilbuddene ved at gøre ressourcepersonerne mere tilgængelige. Ressourcepersoner vil også kunne bidrage med nogle af de kompetencer, som dagtilbuddene generelt oplever at mangle.

Styrk didaktiske refleksioner

Dagtilbuddene forholder sig forskelligt til dimensionerne viden og forståelse. Her kan der være behov for en mere bevidst og reflekteret tilgang til læring inden for læreplanstemaet. Et større pædagogisk fokus på processer, der skaber læring ud fra leg og eksperimenter inden for natur og naturfænomener, kræver, at der udvikles, vejledes og informeres om egnede didaktiske tilgange, ikke mindst på pædagoguddannelsen. Udforskning og udvikling af en mere bevidst tilgang til børns læring inden for natur og naturfænomener, som indtænker leg og eksperimenter, bør tilrettelægges på tværs af dagtilbud – og gerne med inddragelse af forskningsviden.
